

Sammen gir vi mer
Kommunereform

Kommunedelsutvalg; hva er det?

*Oppsummering og diskusjonsunderlag
for Lokaldemokratiutvalget for
Kommunereformprosessen i kommunene
Gjøvik, Østre Toten og Vestre Toten*

Hva er et kommunedelsutvalg?

- Kommunedelsutvalg er beskrevet i kommunelovens § 12, og kan forstås som en bestemt type lokalutvalg som gjennom dette inngår i kommunens formelle styringssystem.
- Med lokalutvalg mener vi alle slags typer organ som organiserer hele befolkninga i et område, og som arbeider på bredt grunnlag for å fremme den lokale befolkningens interesser..
- Lokalutvalg som organiseres “nedenfra”, for eksempel i form av grendelag eller velforeninger, kan ha formelle avtaler med kommunen, men uten at det dermed blir et utvalg regulert gjennom kommunelovens § 12.
- Omtrent en fjerdedel av landets kommuner hadde i 1999 kommunedelsutvalg i en eller annen form
- I mange tilfeller hadde de andre betegnelser enn den som brukes i loven, for eksempel ble de omtalt som bydelsutvalg, utviklingslag eller lokalutvalg.
- I forbindelse med den nye kommuneloven fra 1992 ble kommunedelsutvalg regulert gjennom en egen lovparagraf.
  1. Bestemmelsen går i korthet ut på at kommunestyret kan opprette slike utvalg for hele eller deler av kommunen
  2. Medlemmene i kommunedelsutvalg skal utpekes av kommunestyret selv eller velges ved direkte valg.
  3. I tilfelle direkte valg, skal valglovens bestemmelser følges bare «i den grad det er hensiktsmessig», som det heter i loven.
  4. Kommunestyret fastsetter selv kommunedelsutvalgenes arbeidsoppgaver, og de kan tildeles avgjørelsesmyndighet i saker som vedrører kommunedelen med mindre annet følger av lov.

Hvilke oppgaver kan kommunedelsutvalg ha?

- **Høringsorgan;** bruke kommunedelsutvalg som høringsorgan for saker som angår det aktuelle området.
- **Serviceorgan;** kommunedelsutvalg som har delegert ansvar for **kommunal tjenesteproduksjon** (eksempel: Bydelsutvalgene i Oslo har ansvar for helse, sosial og barnehagesektoren)
- **Planleggingsorgan;** kommunedelsutvalget foreslår reguleringsplaner for sitt område. Gjennom sitt kjennskap til lokale forhold kan kommunedelsutvalg her spille en viktig rolle i å avklare arealkonflikter. Denne muligheten til å engasjere seg direkte i planlegging har i liten grad blitt benyttet så langt.
- **Forvaltningsorgan;** kommunedelsutvalget får delegert myndighet på utvalgte områder til å fatte beslutninger som angår egen bydel / eget lokalsamfunn. Selv om eksempelvis Plan og bygningsloven forutsetter at alle overordnede plansaker blir behandlet i kommunestyret, kan enkeltsaker som i dag typisk er delegert til planutvalg o.l., i prinsippet også delegeres til kommunedelsutvalg.
- **Utviklingsorgan;** kommunedelsutvalget får delegert myndighet til å fordele budsjettmidler innen samfunns- og næringsutvikling, for eksempel gjennom å disponere næringsfond og gjennom å få tildelt midler til å gjennomføre konkrete prosjekter.

Av disse rollene er det først og fremst «**utviklingsorgan**» som er prøvd ut i Norge - og da i et beskjedent omfang.

Dette skyldes trolig at dagens kommunedelsutvalg, med unntak av dem vi finner i de største byene, mangler tilstrekkelig politisk og administrativ kapasitet og kompetanse. Sett fra kommunens ståsted kan det også skyldes en frykt for at helhetsspektivet kan forsvinne gjennom å desentralisere myndighet og ressurser til kommunedelsutvalg.

I forbindelse med kommunereformen og eventuelle framtidige kommunesammenslåinger, kan man imidlertid tenke seg at tidligere kommuner kan «gjenoppstå» som kommunedeler med kommunedelsutvalg som har en viss formell forvaltnings- og utviklingsmyndighet.

Inndeling i kommunedeler og kommunedelsutvalg.

- I den grad nye kommunedelsutvalg skal opprettes i forbindelse med en kommunesammenslåing, er det viktig å tenke nøye gjennom inndelingen.
- Der utdaterte kommunegrenser er utgangspunktet for en sammenslåingsprosess kan det være en dårlig ide å sementere gamle kommunegrenser gjennom kommunedeler og kommunedelsutvalg. Men der topografi og avstand gjør det hensiktsmessig, kan det være en god ide å bygge videre på den gamle kommunestrukturen.
- Generelt kan det være et poeng å ta utgangspunkt i lokal stedsidentitet når kommunen skal inndeles i kommunedeler. På dette nivået har en muligheten til å lage en struktur som toner ned geografiske drakamper og fordelingskonflikter, og som kan dra nytte av den energien som stedspatriotisme kan utløse.

Oppnevnte eller direkte valgte medlemmer?

- Kommuneloven åpner for både kommunal oppnevning av representanter (og leder) og direkte valg. Dette kan skje parallelt med lokalvalget (Oslo og Bodø).
- Oslo kommune hadde lenge oppnevning etter partitilhørighet som prinsipp ved sammensetning av kommunedelsutvalg, men gjennomførte et forsøk med direkte valg i 1995 som siden er gjort permanent for alle bydelsutvalg. Men mens Oslo lar de politiske partiene fremme lister til bydelsutvalg, har kommunedelsutvalget i Skjerstad (Bodø kommune) selv en rolle i nominasjonsprosessen gjennom å oppfordre innbyggere, lag og foreninger i kommunedelen til å foreslå kandidater til en valgliste. I dette tilfellet gjennomføres valget til kommunedelsutvalg som personvalg.
- Kommuneloven sier ingenting om hvilket grunnlag medlemmer skal oppnevnes på. Prinsipielt er det mulig å oppnevne medlemmer basert på andre kriterier enn partitilhørighet, for eksempel kan kommunestyret be lokalt foreningsliv om å foreslå kandidater som kommunestyret deretter velger blant.
- En alternativ og enklere måte å praktiskere direkte valg på, særlig i mindre kommunedeler, er å gjennomføre valget i form av frammøte på et årsmøte for kommunedelsutvalget (eksempel Fredrikstad). I tillegg kan man tenke seg ulike kombinasjoner av direkte og indirekte valg, der kommunen kan oppnevne noen medlemmer mens de resterende velges gjennom direkte valg, for eksempel via et årsmøte.

- Det er flere faktorer som bør påvirke hvilken rekrutteringsform en velger. Jo mer kommunedelsutvalget er innvevd i kommunens formelle styringssystem, desto mer naturlig vil det være å bruke de politiske partiene som organiserende prinsipp i rekrutteringsprosessen. Men også faktorer som størrelse og eventuelle konfliktlinjer internt i kommunedelen kan bety noe for hvordan man velger å rekruttere medlemmer til kommunedelsutvalg.

Lokale administrative ressurser

- En kommune som vurderer å etablere kommunedelsutvalg bør ha realistiske forventninger knyttet til behovet for lokal administrasjon. Et fungerende kommunedelsutvalg trenger forutsigbare administrative ressurser, også når utvalget primært fungerer som høringsorgan. Jo flere tunge oppgaver som legges til kommunedelsutvalget, desto mer behov vil det være for administrative og faglige ressurser til saksforberedelse og gjennomføring av vedtak. I noen kommuner vil kommunedelsutvalget kunne dra nytte av kommunens administrative ressurser, i andre kommuner kan det være mest naturlig å bygge opp egne administrasjoner ute i kommunedelene. En kommune som oppretter kommunedelsutvalg, og som i den forbindelse også stiller administrative ressurser til disposisjon, bør ta høyde for at disse tildelingene må vedvare over lang tid.

Kommunale administrative ressurser

- Etablering av kommunedelsutvalg krever også at kommunen sentralt har satt av administrative ressurser for å ivareta kontakten til kommunedelsutvalg. Jo mer formalisert ansvar kommunedelsutvalg har, desto viktigere vil det være å sikre god kommunikasjon med kommunens administrative og politiske ledelse.
- Her er det også viktig å avklare hvilken myndighet denne kontakten, enten det er en administrativ avdeling eller en enkeltperson, har til å forplikte kommunen. Nedre Eiker kommune har hatt gode erfaringer med å gi kommunens kontaktperson myndighet til å gi tilsagn om mindre summer i støtte til konkrete utviklingstiltak, uten at dette må klareres med overordnede i hvert enkelt tilfelle.

Horisontale koordinerings- og læringsarenaer

Desentralisering til kommunedelsutvalg øker faren for oppsplitting og kan i verste fall invitere til mer såkalt NIMBY-kultur. Men dette kan motvirkes. I kommuner hvor kommunedelsutvalgene er sammensatt av partipolitiske representanter, vil de politiske partiene kunne fungere som viktige koordinerings- og lærings-arenaer. Men flere kommuner har også etablert en fellesarena for sine kommunedelsutvalg, der medlemmer i utvalgene kan møtes på tvers av kommunedelsgrenser en eller to ganger i året. På slike møter kan utvalgene fremme felles initiativ og lære av erfaringene til andre kommunedelsutvalg. Ved siden av nødvendig koordinering og nyttig læring, kan slike tverrgående arenaer også å bidra til å utvikle et kommunalt helhetsperspektiv blant medlemmer i kommunedelsutvalg. (Ref. Tromsø kommune har praktisert en slik ordning i mer enn 30 år)

Tenke gjennom behov for, og konsekvenser av kommunedelsutvalg

- Virksomheten ute i lokalsamfunnet, i enkeltbygder og bydeler, er ofte preget av ildsjeler og frivillige organisasjoner, og ofte er kontakten med kommunen organisert ad hoc og gjennom uformelle kanaler. Ofte vil en kommuneledelse stå overfor svært ulike typer lokalsamfunn, med ulik grad av frivillig aktivitet og organisasjonsliv. Ved etablering av kommunedelsutvalg er det viktig å reflektere rundt hva som finnes fra før, og hvordan kommunedelsutvalg kan innpasses i dette.
- For eksempel er det ikke sikkert at alle deler av en kommune bør ha kommunedelsutvalg, og det kan tenkes at oppgavene til kommunedelsutvalg bør variere innenfor en og samme kommune. Kommunen kan også stimulere til etablering av lokalutvalg som ikke er hjemlet i kommunelovens paragraf om kommunedelsutvalg, og som dermed åpner for mer spontane og fleksible løsninger.